

УДК 343.14:343.135(477)

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.2635553>

А.Г. ГАРКУША,

старший викладач кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, м. Дніпро, Україна; e-mail: alinagarkusha@i.ua;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3299-8405>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

A.G. HARKUSHA,

Senior Lecturer, Chair of Criminal Procedure, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs,
Ph.D. in Law, Dnipro, Ukraine; e-mail: alinagarkusha@i.ua;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3299-8405>

SOME ASPECTS OF PROVIDING FREE LEGAL AID IN UKRAINE

АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS), КЛЮЧОВІ СЛОВА (KEY WORDS)

Досліджено механізм реалізації права на безоплатну правову допомогу, підстави та державні гарантії щодо її надання. Визначено завдання Координаційного центру. Встановлено, що ефективність системи безоплатної правової допомоги відбувається шляхом створення взаємопов'язаних складових системи – первинної та вторинної безоплатної правової допомоги; забезпечення належного рівня та оптимального порядку оплати правової допомоги за рахунок державного бюджету; встановлення чітких критеріїв доступу осіб до безоплатної правової допомоги; створення ефективною моделі управління системою безоплатної правової допомоги та її фінансування. Зазначено, що правова допомога як ідея, як предмет правового регулювання, а також як вид професійної діяльності набуває реального значення і справжню соціальну цінність в умовах розбудови правової держави та триваючих євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: кримінальне провадження; адвокат; захисник; право на захист; рівність; безоплатність; доручення; підозрюваний

The study of the mechanism for the implementation of the right to free legal aid, the grounds and state guarantees for its provision is relevant since the main duty of any democratic state is to guarantee the rights and freedoms of man and citizen. The article gives an analysis of the results of the activity of free legal aid in Ukraine. The task of the Coordination Center is determined. It is established that the effectiveness of the system of free legal aid is through the creation of interconnected components of the system – primary and secondary free legal aid; ensuring the proper level and optimal order of payment of legal aid at the expense of the state budget; establishment of clear criteria for access of persons to free legal aid; creation of an effective model of management of the system of free legal aid and its financing. The purpose of the article is to identify the concept and essence of the institute, "legal aid", as well as to identify the problems that arise when providing legal aid free of charge and to suggest ways to resolve them. The objectives of the study are to review the existing definitions of the concept of "legal aid" through the prism of normative legal acts, as well as an analysis of the existing problem aspects of the implementation of the Law of Ukraine "On Free Legal Aid". The scientific novelty consists in proposing to supplement the list of grounds for the replacement of a lawyer, namely, the refusal of the appointed lawyer. The work found that free legal aid is an integral part of any system of justice. The principles of legal assistance in Ukraine include a number of international legal acts and norms of Ukrainian legislation. It is stated that the right to free legal aid is the possibility for citizens of Ukraine, foreigners, stateless persons, including refugees, guaranteed by the Constitution of Ukraine to receive full legal aid free of charge, as well as the possibility for a certain category of persons to receive free secondary legal aid. Creation of a holistic system of subjects for provision of primary and secondary free legal aid and ensuring its proper functioning is the main task of the state on the way to the realization of citizens' rights to legal assistance. It is noted that legal assistance as an idea as a subject of legal regulation, as well as a kind of professional activity, becomes real value and a true social value in the context of developing a rule of law and ongoing European integration processes. This topic has a prospect of research aimed at improving the provision of legal assistance in Ukraine.

Key words: availability of free secondary legal aid; free legal aid; defense counsel; right to protection; criminal proceedings

Постановка проблеми

У Конституції України [1] визначені не лише права і свободи громадян, але й механізми їх захисту. Серед них для України, як правової держави, вказане право людини на правову допомогу, яке є одним із основоположних конституційних прав кожної людини. Основною задачею сьогодення стало утворення системи державних органів, які би викликали довіру громадян, розуміння, що становлення європейської моделі справедливого правосуддя має місце бути в умовах сучасності.

Тому актуальним постає захист прав людини, підвищення правосвідомості та правопросвітництво як елемент спроможності соціально вразливих груп населення відстоювати свої права та законні інтереси. І саме прийняття Закону України "Про безоплатну правову допомогу" від 02.06.2011 року № 3460–VI [2] стало важливим кроком у забезпеченні реалізації закріпленого ст.59 Конституції України права кожного на правничу допомогу, Концепції формування системи безоплатної правової допомоги в Україні за Указом Президента України від 09.06.2006 р. № 509/2006 [3], а також міжнародних актів з питань захисту прав людини.

Слід зазначити, що деякі доктринальні розробки означеного наукового напрямку отримали розвиток у дослідженнях багатьох вчених, наприклад, В.С. Наливайка, О.В. Таращука та М.В. Стаматіної щодо поняття, сутності та значення надання безоплатної правової допомоги в Україні [4, 5]; Л.М. Москвич щодо ролі адвоката в системі адміністрування безоплатної вторинної правової допомоги та аналізі висновків міжнародних експертів проекту "Подальша підтримка реформи кримінальної юстиції в Україні" за сприянням Ради Європи та МЗС Данії [6] та ін.

Серед означених експертів, зокрема, фігурує А. Патерсон (Paterson Alan, 2012, 2008), який – в інтерпретації М.М. Комбі (Malcolm M. Combe, 2012) – робить "дотримуючись більш ранньої згадки ролі професії в полегшенні доступу до правової системи в цілому, наголос на доступ до правосуддя. Беручи вузьке уявлення про цей термін і, таким чином, обійшовши ширші потенційні вигоди від доступу до правосуддя за рахунок спрощення закону в цілому, він розглядає "доступ до недорогої юридичної допомоги, що фінансується державою", яку британська аудиторія знає як юридичну допомогу" [7–9]. Дослідження Доллі Чоудхурі (Dolly Choudhury, 2016) стосуються порівняльного аналізу забезпечення діяльності інституту безоплатної правової до-

помоги в Індії, Великобританії та Австралії [10]; Е. Джонсон (Johnson E., 2009) констатує наявність у національних системах країн ЄС моделі безоплатної правової допомоги "pro bono" (Франція, Німеччина, Угорщина, Уельс), контрактної моделі (Австрія, Англія, Норвегія, Нідерланди, Швеція, Франція), моделі "ex officio" (колишні соціалістичні країни Центральної та Східної Європи), змішаної моделі (Великобританія, Шотландія, Литва) [11]. Разом із тим, у вітчизняній юридичній практиці наявними є різночитання певних юридичних термінів із питань надання безоплатної правової допомоги та потреба удосконалення норм українського законодавства.

Звідси метою статті є аналіз співвідношення базових понять "правова допомога" та "правнича допомога", а також визначення деяких аспектів сутності інституту правової допомоги та його особливостей як елемента конституційного статусу людини і громадянина. Її новизна полягає в узгодженні термінологічних понять і розширенні переліку підстав для заміни адвоката, відносно якого це гарантована державою можливість для доступу осіб до правосуддя. Завданнями статті є проведення огляду існуючих визначень поняття "правова допомога" та "правнича допомога" крізь призму нормативно-правових актів і аналіз проблем реалізації Закону України "Про безоплатну правову допомогу".

Нормативно-правова колізія термінів "правова допомога" та "правнича допомога"

Створення інституту безоплатної правової допомоги було ініційовано Міністерством юстиції України задля реалізації ст.59 Конституції України та виконання міжнародних зобов'язань. Саме згідно Резолюціям № 1466 (2005) та № 1755 (2010) Парламентської Асамблеї Ради Європи "Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною" [12, 13] наша держава мала удосконалити доступ до правосуддя шляхом запровадження системи безоплатної правової допомоги.

В цілому реалізація права громадян на безоплатну правову допомогу регулюється Конституцією України, Кримінальним процесуальним кодексом України (надалі – КПК України), Законом України "Про надання безоплатної правової допомоги" від 02.06.2011 р. № 3460–VI, в якому розкрито зміст права на правову допомогу, порядок його реалізації, визначено поняття безоплатної правової допомоги, підстави та порядок її надання [2] та іншими нормативно-правовими актами. Означений Закон регламентує порядок отримання та надання безоплатної правової допомоги, визначає коло суб'єктів, що можуть

надавати таку допомогу, що є величезним кроком до розбудови правової держави.

Зародження інституту безоплатної правової допомоги у відповідності до стандартів Ради Європи та практики Європейського Суду з прав людини ПАРЄ сьогодні розцінюється як один із основних інструментів покращення доступу до правосуддя.

Разом із цим, 02.06.2016 року Законом України "Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)" № 1401-VIII [14], у ст.59 Конституції України категорія "правова" змінена на "професійну правничу" в редакції "кожен має право на професійну правничу допомогу" (виділено нами. – Авт.), що викликало суперечки серед науковців і практиків.

Мабуть, тут слід послатися на ст.26 Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" від 05.01.2017 р. № 5076-VI [15], яким передбачено, що адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання *правової допомоги*. Документом, що посвідчує повноваження адвоката на надання правової допомоги, зокрема, може бути договір про надання *правової допомоги*. Аналогічним чином термін "правова допомога" передбачений і в Законі України "Про безоплатну правову допомогу" та інших.

Отже, наявною є правова колізія, викликана неоднозначністю трактування цих термінів, і яка потребує на вирішення.

Зокрема, на веб-сайті Вікіпедії *правова (правнична, юридична) допомога* – "це професійна діяльність юристів, спрямована на сприяння громадянам та юридичним особам у вирішенні питань, пов'язаних із реалізацією норм права, що виявляється у наданні правових (юридичних) послуг" [16].

На нашу думку, заміна терміна "правова допомога" на "правнична допомога" переважно обумовлена стандартами української мови, які визначають, що прикметник, застосований для позначення відповідного виду допомоги, походить від іменника, що позначає саму професію особи, яка надає таку допомогу. Іменником для позначення особи, яка надає послуги у сфері права (у юридичній сфері), є слово "правник". Отже, саме особи, що належать до правничої професії, надають професійну правничу допомогу. Окрім того, терміни "правовий" – "правничий" – "правний" – "юридичний" є родовидовими синонімами.

Тим не менш, термінологія чинного законодавства, де вживається термін "правовий", найменше до словосполучення "правова допомо-

га", має бути негайно змінена на "правнична допомога".

Поняття, критерії та види правової допомоги

Не зважаючи на вказане, сьогодні ми, як і раніше, вимушені орієнтуватись на термін "правова допомога", закріплений в Законі України "Про безоплатну правову допомогу" від 02.06.2011 р. № 3460-VI, за яким "правова допомога – надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення" (п.3 ч.1 ст.1); "безоплатна правова допомога – це правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел" (п.1 ч.1 ст.1). Знов-таки, оскільки термін "правова допомога" є родовим, то, на нашу думку, в означеному Законі його треба у статті 1 за порядком поміняти місцями з терміном "безоплатна правова допомога", який тут виступає в якості видового.

Щодо цього, В.С. Наливайко та О.В. Тарашук уточнюють, що правова допомога – це насамперед правове поняття, закріплення якого в Основному Законі має на меті забезпечити єдність нормативного змісту правової допомоги в державі та мінімальний рівень її гарантій, незалежно від суб'єкта юридичної підтримки і предметної спеціалізації конкретних (галузевих) правовідносин, з якими пов'язане її надання [17, с.17].

Правова допомога не існує сама по собі, вона є впорядкованою системою суспільних відносин. Це визнає й М.В. Стаматіна, за якою сутність терміну "правова допомога" полягає в суспільних відносинах у сфері сприяння, підтримки, що регулюються як нормами права, так і норми моралі, нормами-звичаями, корпоративними нормами [5, с.136].

За Юридичним енциклопедичним словником А.Я. Сухарєва, правова допомога є видом договірних відносин між державами з питань співробітництва установ юстиції, щодо надання правової допомоги у цивільних, сімейних і кримінальних справах [18, с.335].

На нашу думку, обов'язковими елементами надання правової допомоги слід вважати:

- допомогу, яка надається лише у випадках захисту від обвинувачення в кримінальних провадженнях тільки адвокатами;
- надається безоплатно на підставах чітко визначених законом та суб'єктами, передбаченими в законі.

Разом із тим, у ряді джерел зустрічаються такі трактування даної правової категорії, які акцентують увагу на її оплатності чи безоплатності.

Так, О.В. Невська з цього приводу слушно зауважує, що правова допомога – це будь-яка допомога правового характеру, яка надається *безоплатно* (виділено нами. – Авт.) на підставах, визначених законом, та суб'єктами, передбаченими у законі [19, с.39]. За критерієм оплатності (безоплатності) правова допомога відрізняється від правових послуг, які завжди надаються на платній основі згідно з положенням Цивільного кодексу України [20].

Отже, під час вирішення питання щодо оплатності чи безоплатності надання правової допомоги в тій чи іншій ситуації, слід звертатися до суб'єктів надання безоплатної первинної правової допомоги (органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи приватного права, спеціалізовані установи та центри з надання безоплатної правової допомоги), які, в свою чергу, відповідно до Закону України "Про безоплатну правову допомогу" уповноважені надати вичерпну відповідь та консультацію.

До речі, треба зауважити, що будь-які звернення до суб'єктів надання безоплатної первинної правової допомоги, які жодного відношення не мають щодо надання первинної правової допомоги, потребують розгляду згідно законодавства, що регулює загальний порядок звернення громадян. При цьому, слід зазначити, що право на безоплатну первинну правову допомогу, гарантовану Конституцією України, мають можливість, без будь-яких обмежень отримати: громадяни України, особи без громадянства, іноземці, а також біженці та особи, які потребують додаткового захисту.

На відміну від безоплатної первинної правової допомоги, можливість отримати певною категорією осіб безоплатну вторинну правову допомогу можна тільки в передбачених законом випадках.

Порядок і проблеми надання безоплатної правової допомоги

Дефініція "безоплатна правова допомога" є широким поняттям, що включає в себе два види допомоги: *первинну та вторинну*. Безоплатна первинна правова допомога – це вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права й свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів

державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [2].

Її сутністю є надання консультацій та роз'яснень з різних правових питань, а також складання скарг, заяв, та інших документів, за виключенням документів процесуального характеру. Отримати цей вид допомоги має право кожен, хто звернувся – не лише громадяни України, але й іноземні громадяни, особи без громадянства, біженці, тобто усі особи, які перебувають під юрисдикцією України.

Наразі в Україні звернення про надання правових послуг подаються повнолітніми особами, безпосередньо до центральних та місцевих органів виконавчої влади, територіальних органів центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування відповідно з урахуванням їх компетенції. Що стосується звернення про надання будь-якого виду правових послуг відносно дітей (до досягнення ними 18-річного віку), то вони надсилаються або подаються їх законними представниками.

Зокрема, на законодавчому рівні закріплено строк розгляду заяв щодо надання безоплатної первинної правової допомоги, саме у разі надання послуг строк складає 30 днів, а у разі прохання щодо надання правової інформації становить 15 днів з дня отримання звернення [2].

Щодо безоплатної вторинної правової допомоги (надалі – БВПД), то це вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. Цей вид правової допомоги включає: захист; здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складання документів процесуального характеру.

Зокрема, з січня 2013 року почали створюватися у всіх областях України регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, завданням яких є надання професійної правової допомоги особам під час затримань (адміністративних та кримінально-процесуальних). Громадяни нашої держави нарешті мають змогу отримати кваліфіковану юридичну допомогу.

Слід зазначити, що суб'єктами надання БВПД в Україні є: адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають БВПД на постійній основі за контрактом; центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору. Саме цей вид

діяльності фінансується за рахунок видатків Державного бюджету України.

Отже, у Законі зазначено чітко визначені юридичні та фізичні особи уповноважені законодавцем на надання БВПД.

В свою чергу, непоодинокі дискусії серед науковців і практиків точаться щодо віднесення до суб'єктів надання БВПД саме центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Проаналізувавши їх повноваження, можна дійти висновку, що на центри покладені більш організаційні функції, але жодним чином не функції захисту. Серед них можна виділити: видання доручення, для підтвердження повноважень захисника, прийняття рішення щодо надання або відмову у наданні безоплатної правової допомоги, складання процесуальних документів.

Отже, відстоюючи твердження, що основними суб'єктами надання БВПД є адвокати з тих міркувань, що тільки їм притаманна функція захисту. До речі, кримінально-процесуальним законодавством України, передбачено, що єдиним суб'єктом, який має право виступати в статусі захисника, є тільки адвокат, який має свідоцтво на право зайняття адвокатською діяльністю та внесений в Єдиний реєстр адвокатів України.

Також необхідним є здійснення захисту в кримінально-процесуальному судочинстві. Стаття 20 КПК України передбачає право підозрюваному, обвинуваченому та підсудному отримати безоплатну правову допомогу безкоштовно. Але в разі відмови особи від адвоката, якого призначив центр з надання БВПД, чи має право ця ж особа ще в подальшому на отримання нового захисника і якщо так, то на кого покладається ця задача, на слідчого, який веде кримінальне провадження чи на центри?

Не з'ясованими є й якість послуг, які надає адвокат, який призначений центром, оскільки грошова винагорода є зовсім невисокою, то чи не буде такий захист формальним. Цієї ситуації, можна було би уникнути, запровадивши такий собі рейтинг якості надання адвокатами правової допомоги, який би впливав на грошове забезпечення.

Також, ще одним із ключових моментів на сьогодні залишається дискусія з приводу підстав для заміни адвоката.

Зокрема, Закон України "Про надання безоплатної правової допомоги" має вичерпний перелік підстав для заміни адвоката, а саме у разі: хвороби адвоката; неналежного виконання адвокатом своїх зобов'язань за умовами договору; недотримання адвокатом порядку надання без-

оплатної вторинної правової допомоги; виключення адвоката з Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.

На наше переконання, перелік цих підстав необхідно розширити, а саме зазначити ще одну підставу, як відмова від призначеного адвоката. Відсутність такої підстави в зазначеній статті суперечить принципу верховенства права, а також не відповідає ст.59 Конституції України, яка закріплює право на безоплатну правову допомогу та на вільний вибір захисника своїх прав, та Закону України "Про безоплатну правову допомогу", відповідно до якого безоплатна правова допомога – це гарантована державою можливість для доступу осіб до правосуддя, а також ст.54 КПК України, в якій закріплено право на заміну захисника.

Слід зазначити, що видання доручень центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги регулюється наказом Координаційного центру від 25.12.2014 року № 33 [21]. Відповідно до п.5 наказу, видання декількох доручень для підтвердження повноважень захисника в одному кримінальному провадженні не допускається, крім наступних випадків: у разі виявлення технічної помилки (описки, друкарської, граматичної помилки), коли доручення для надання безоплатної вторинної правової допомоги уточнюється на підставі доповідної записки уповноваженої службової особи (чергового) центру; залучення захисника для здійснення захисту за призначенням підозрюваного, обвинуваченого, виправданого, засудженого, який раніше відмовився від призначеного захисника; залучення захисника для проведення окремої процесуальної дії.

Так, за п.5 наказу особа, якій було надано безоплатну вторинну правову допомогу, і яка добровільно відмовилася від такої допомоги має право знову отримати допомогу за рахунок держави, проте в Законі, що має вищу юридичну силу, це питання не врегульовано, що обумовлює необхідність усунення цієї прогалини.

Підлягає врегулюванню також питання щодо обсягу правових послуг, які має той чи інший суб'єкт права на безоплатну вторинну правову допомогу. Зокрема, з чого складається надання такої допомоги і де чітко визначена у законодавстві межа, стосовно якої є обмеження до надання безоплатних правових послуг.

Відповідно до ст.13 Закону, безоплатна вторинна правова допомога, як вид державної гарантії, включає такі види правових послуг:

– захист;

– здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;

– складення документів процесуального характеру [2].

Так, протягом 2017 року центрами БВПД видано 67408 доручень адвокатам (для порівняння у 2013 році – 70654 доручень), у тому числі: 1957 – для надання БВПД особам, до яких застосовано кримінальне затримання; 5751 – особам, до яких застосовано арешт; 18021 – для надання БВПД особам, затриманим за підозрою у вчиненні злочину; 39002 – для здійснення захисту за призначенням; 2677 – для участі у проведеному окремих процесуальних дій [22, с.8].

3-поміж іншого, 17.02.2017 року під час роботи першої відкритої Колегії Мін'юсту, директор Координаційного центру з надання правової допомоги А. Вишневський за аналізом показників роботи БПД за 2016 рік доповів, що в перші ж місяці вчетверо більше людей змогли отримати правову допомогу. Взагалі утворення бюро правової допомоги було правильним та дуже своєчасним рішенням, що суттєво збільшило можливості наших громадян отримати безоплатну правову допомогу [23].

В цілому слід визнати, що право громадян на користування послугами адвоката та право на отримання кваліфікованої правової допомоги, як процесуальна гарантія станом на сьогодні перебувають у тісному зв'язку з правом на захист і правосуддя в цілому.

Висновки

1. Встановлена нормативно-правова колізія термінів "правова допомога" та "правнича до-

мога" неоднозначністю трактування цих термінів, і яка потребує на вирішення.

2. Потребує на зміну структурна конфігурація пунктів 1 і 3 частини 1 статті 1 Закону України "Про безоплатну правову допомогу" від 02.06.2011 р. № 3460–VI щодо терміну "правова допомога" як родового, та терміну "безоплатна правова допомога", який виступає в якості видового.

3. Обов'язковими елементами надання правової допомоги слід вважати допомогу, яка надається лише у випадках захисту від обвинувачення в кримінальних провадженнях тільки адвокатами, а також безоплатно на підставах, чітко визначених законом та суб'єктами, передбаченими в законі.

4. Щодо діяльності центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги потребує перегляду склад їх функцій посиленням акценту саме на функції захисту; вирішення дискусії з приводу розширення підстав для заміни або відмови від призначеного адвоката в кримінально-процесуальному судочинстві.

Конфлікт інтересів

Під час підготовки до опублікування, комунікації з редакцією та виходу статті до друку відсутній реальний чи потенційний конфлікт інтересів автора статті з відповідальними особами чи будь-якими іншими третіми особами щодо тематики статті та суміжних напрямків юридичних досліджень.

Вираз вдячності

Автор висловлює щире подяку завідувачу кафедри кримінального процесу ДДУВС, доктору юридичних наук, доценту Дарагану В.В. за підтримку й за слушні поради та зауваження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460–VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.
3. Про Концепцію формування системи безоплатної правової допомоги в Україні: Указ Президента України від 09.06.2006 р. № 509/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509/2006>.
4. Наливайко В. С., Тарашук О. В. Поняття та значення правової допомоги в Україні. *Юриспруденція: теорія і практика*. 2009. № 2 (52). С. 17–23.
5. Стаматіна М. В. Поняття та сутність безоплатної правової допомоги Україні. *Право і безпека*. 2012. № 3 (45). С. 135–139.
6. Москвич Л. М. Роль адвокатури в системі адміністрування безоплатної вторинної правової допомоги в Україні. *Форум права*. 2017. № 1. С. 124–127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2017_1_23.
7. Alan Paterson. *Lawyers and the Public Good: Democracy in Action? (The Hamlyn Lectures)*, Cambridge: Cambridge University Press, 2012, 218 pp.
8. Paterson A. Professional competence peer review and quality assurance in England and Wales and in Scotland. *Alberta Law Review*. 2008. Vol. 45. № 5. PP. 151–168.
9. Malcolm M. Combe. (2012). Alan Paterson: Lawyers and the public good: democracy in action? *Edinburgh Law Review*, Volume 16 Issue 3, Page 466–468. DOI: <https://doi.org/10.3366/elr.2012.0131>.

10. Dolly Choudhury. Concept of Free Legal Aid- a Comparative Analysis Free Legal Aid in India, United Kingdom and Australia. *International Journal of Law and Legal Jurisprudence Studies*: 2016. Volume 3. Issue 3. URL: http://ijlls.in/wp-content/uploads/2016/07/cpl1_FINL.pdf.
11. Johnson E. Key Features of Twenty National legal Aid Programmers Delivering Effective legal Aid Services Across Diverse Communities? ILAC Conference Wellington? 1-3 April 2009. P. 119–138.
12. Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною: Резолюція 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи від 05.10.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/994_611.
13. Функціонування демократичних інституцій в Україні: Резолюція 1755 (2010) Парламентської Асамблеї Ради Європи від 04.10.2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/994_a19.
14. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 № 1401–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>.
15. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
16. Правова допомога. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Правова_допомога.
17. Наливайко В. С., Тарашук О. В. Поняття та значення правової допомоги в Україні. *Юриспруденція: теорія і практика*. 2009. № 2 (52). С. 17–23.
18. Юридический энциклопедический словарь / ред. А. Я. Сухарев. М.: Сов. энцикл., 1987. 598 с.
19. Невская О. В. Что такое квалифицированная юридическая помощь? *Адвокат*. 2004. № 11. С. 39.
20. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 № 435–IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 46.
21. Питання видання доручень центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги: наказ Координаційного центру від 25.12.2014 № 33. URL: <http://legalaid.gov.ua/ua/zakonodavstvo/orhanizatsiino-rozporiadchidokumenty>.
22. Система безоплатної правової допомоги у цифрах: основні статистичні показники роботи системи протягом 2017 року. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2018. № 3. С. 8–9.
23. Рада Європи надала оцінку системі безоплатної правової допомоги в Україні: висновки та рекомендації. URL: <https://legalaid.gov.ua/ua/holovna/137-veresen-2016/1836-rada-yevropy-nadala-otsinku-systemi-bezoplatnoi-pravovoi-dopomohy-v-ukraini-vysnovky-ta-rekomendatsii>.

REDERENCES

1. *Konstytutsiya Ukrayiny* [Constitution of Ukraine]. *Zakon Ukrayiny* (28.06.1996). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (in Ukr).
2. *Pro bezoplatnu pravovu dopomohu* [About free legal aid]. *Zakon Ukrayiny* (02.06.2011 No 3460–6). Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (in Ukr).
3. *Pro Kontseptsiyu formuvannya systemy bezoplatnoyi pravovoyi dopomohy v Ukrayini* [About the Concept of Creation of a Free Legal Aid System in Ukraine]. *Ukaz Prezydenta Ukrayiny* (09.06.2006 No 509/2006). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509/2006> (in Ukr).
4. Nalyvayko, V. S., & Tarashchuk, O. V. (2009). Ponyattya ta znachennya pravovoyi dopomohy v Ukrayini [The Concept and Importance of Legal Aid in Ukraine]. *Yurysprudentsiya: teoriya i praktyky*, 2(52). 17–23 (in Ukr).
5. Stamatina, M. V. (2012). Ponyattya ta sutnist' bezoplatnoyi pravovoyi dopomohy Ukrayini [The concept and essence of free legal aid to Ukraine]. *Pravo i bezpeka*, 3(45). 135–139 (in Ukr).
6. Moskvych, L. M. (2017). Rol' advokatury v systemi administruvannya bezoplatnoyi vtorynnoyi pravovoyi dopomohy v Ukrayini [The role of advocacy in the system of administration of free secondary legal aid in Ukraine]. *Forum prava*, (1). 124–127. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2017_1_23 (in Ukr).
7. Paterson, Alan. (2012). *Lawyers and the Public Good: Democracy in Action? (The Hamlyn Lectures)*, Cambridge: Cambridge University Press.
8. Paterson, A. (2008). Professional competence peer review and quality assurance in England and Wales and in Scotland. *Alberta Law Revier*, 45(5). 151–168.
9. Malcolm M. Combe. (2012). Alan Paterson: Lawyers and the public good: democracy in action? *Edinburgh Law Review*, Volume 16 Issue 3, Page 466–468. DOI: <https://doi.org/10.3366/elr.2012.0131>.
10. Dolly Choudhury. Concept of Free Legal Aid- a Comparative Analysis Free Legal Aid in India, United Kingdom and Australia. *International Journal of Law and Legal Jurisprudence Studies*: 2016. Volume 3. Issue 3. Retrieved from: http://ijlls.in/wp-content/uploads/2016/07/cpl1_FINL.pdf.
11. Johnson E. Key Features of Twenty National legal Aid Programmers Delivering Effective legal Aid Services Across Diverse Communities? ILAC Conference Wellington? 1-3 April 2009. P. 119–138.
12. *Pro vykonannya obov'yazkiv ta zobov'yazan' Ukrayinoyu* [On the fulfillment of Ukraine's obligations and commitments]. *Rezolyutsiya 1466 (2005) Parlament-s'koyi Asambleyi Rady Yevropy*. (05.10.2005). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/994_611 (in Ukr).

13. *Funktsionuvannya demokratychnykh instytutsiy v Ukraini* [Functioning of Democratic Institutions in Ukraine]. Rezolyutsiya 1755 (2010) Parlament-s'koyi Asambleyi Rady Yevropy (04.10.2010). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/994_a19 (in Ukr).
14. *Pro vnesennya zmin do Konstytutsiyi Ukrainy (shchodo pravosuddya)* [On Amendments to the Constitution of Ukraine (on Justice)]. *Zakon Ukrainy* (02.06.2016 No 1401–8). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19> (in Ukr).
15. *Pro advokaturu ta advokats'ku diyal'nist'* [On Advocacy and Advocacy]. *Zakon Ukrainy* (05.07.2012 No 5076–6). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (in Ukr).
16. *Pravova dopomoha* [Legal aid]. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/Правова_допомога (in Ukr).
17. Nalyvayko, V. S., & Tarashchuk, O. V. (2009). Ponyattya ta znachennya pravovoyi dopomohy v Ukraini [The Concept and Importance of Legal Aid in Ukraine]. *Yurysprudentsiya: teoriya i praktyka*, 2(52). 17–23 (in Ukr).
18. Sukharev, A. YA. (1987). *Yuridicheskiy entsiklopedicheskiy slovar'* [Legal encyclopedic dictionary]. Moskva: Sov. entsykl. (in Russ.).
19. Nevskaya, O. V. (2004). Chto takoye kvalifitsirovannaya yuridicheskaya pomoshch'? [What is qualified legal assistance?]. *Advokat*, (11). 39 (in Russ.).
20. Tsyvil'nyy kodeks Ukrainy [The Civil Code of Ukraine]. (16.01.2003 No 435–4). *Ofitsiyyny visnyk Ukrainy*, (11). 46 (in Ukr).
21. *Pytannya vydannya doruchen' tsentramy z nadannya bezoplatnoyi vtorynnoyi pravovoyi dopomohy* [Issue of issue of instructions to centers for the provision of free secondary legal aid]. *Nakaz Koordynatsiynoho tsentru* (25.12.2014 No 33). Retrieved from: <http://legalaid.gov.ua/ua/zakonodavstvo/orhanizatsiino-rozporiadchidokumenty> (in Ukr).
22. *Systema bezoplatnoyi pravovoyi dopomohy u tsyfrakh: osnovni statystychni pokaznyky roboty systemy protyhom 2017 roku* [System of free legal aid in figures: main statistical indicators of the system's operation in 2017]. *Byuleten' Ministerstva yustyttsiyi Ukrainy*, 2018. (3). 8–9 (in Ukr).
23. *Rada Yevropy nadala otsinku systemi bezoplatnoyi pravovoyi dopomohy v Ukraini: vysnovky ta rekomendatsiyi* [The Council of Europe assessed the system of legal aid in Ukraine: conclusions and recommendations]. Retrieved from: <https://legalaid.gov.ua/ua/holovna/137-veresen-2016/1836-rada-yevropy-nadala-otsinku-systemi-bezoplatnoi-pravovoi-dopomohy-v-ukraini-vysnovky-ta-rekomendatsii> (in Ukr).

ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТАТТЮ (ARTICLE INFO)

Published in:

Форум права: 55 pp. 15–22.

Related identifiers:

10.5281/zenodo.2635553

http://forumprava.pp.ua/files/015-022-2019-2-FP-Harkusha_4.pdf
http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2019_2_4.pdf
License (for files):

Creative Commons Attribution 4.0 International

Received: 01.03.2019

Accepted: 25.03.2019

Published: 26.03.2019

Cite as:

 Гаркуша, А. Г. (2019). Деякі аспекти надання безоплатної правової допомоги в Україні. *Форум Права*, 55(2). 15–22. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.2635553>.

 Harkusha, A. G. (2019). Deyaki aspekty nadannya bezoplatnoyi pravovoyi dopomohy v Ukraini [Some Aspects of Providing Free Legal Aid in Ukraine]. *Форум Права*, 55(2). 15–22. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.2635553>.